

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันนี้ปัญหาการทำลายสภาพแวดล้อมนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นสาเหตุให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นภาวะความร้อนและแห้งแล้งของภูมิอากาศทำให้พื้นดินสูญเสียความสมบูรณ์ ไม่สามารถทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ได้ การเกิดอุทกภัยในหลายพื้นที่ของโลกและประเทศไทย ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบมาจากสภาพภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีอุณหภูมิสูงขึ้นเรื่อยๆ หากไม่เร่งรีบหาแนวทางแก้ไข โดยการจัดการด้านสภาพแวดล้อมที่ดีและด้วยความเข้าใจร่วมกันของประชาชนโลกอย่างแท้จริงแล้ว ปัญหานี้อาจนำไปสู่วิกฤติของโลกในอนาคตได้ เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้ใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี รัฐบาลจึงต้องกำหนดนโยบายและมาตรการขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพของสภาพแวดล้อม และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติมิให้เสื่อมโทรม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ปรากฏในหมวด 1 มาตรา 7 ในตอนหนึ่งความว่า รัฐจักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549 : 10)

ด้วยความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเร่งปลูกฝังความรู้ เรื่องสภาพแวดล้อมอย่างเร่งด่วนอย่างทีกล่าวมาแล้ว ได้มีการกำหนดเรื่องนี้ไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในหมวด 4 มาตรา 23 ความว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับของการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549 : 20) และมาตรา 24 (5) ความว่า ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ (6)

จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และในมาตรา 25 ความว่า รัฐต้อง ส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549 : 22)

สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้มีได้หมายถึง อาคารสถานที่ หรือห้องเรียนเท่านั้น แต่เป็น สภาพหรือสภาวะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมหรือทางกายภาพ หมายถึงสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งจัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายใน ห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน 2) สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมหรือทางจิตภาพ หมายถึง ระบบคุณค่าที่ยึดถือ ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและทัศนคติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับนักเรียนและผู้สอน 3) สภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลที่ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในการเรียน และสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ (อรพินธุ์ ประสิทธิ์รัตน์. 2533 : 8)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) ปัจจุบันมีโรงเรียนในสังกัด 32,879 แห่ง โรงเรียนดังกล่าวนี้เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา 10,877 แห่ง และในจำนวนนี้เป็น โรงเรียนที่มีขนาดเล็กมาก กล่าวคือมีนักเรียนตั้งแต่ 60 คนลงมา ถึง 1,766 แห่ง และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มีรายงานที่สอดคล้องกันว่า โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้กระจายไปทุกพื้นที่ของประเทศไทย ด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนพบว่า ชุมชนที่ตั้งของโรงเรียนจะเป็นชุมชนขนาดเล็กอยู่ในชนบท จึงทำให้เป็นโรงเรียนขนาดเล็กไปด้วย จากการศึกษาพบว่า นักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดความพร้อมด้านปัจจัย เช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพง ทั้งนี้เนื่องจากเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรร และโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ กล่าวคือ มีการลงทุนค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า เช่น อัตราส่วนครู : นักเรียน ซึ่งมาตรฐานต้อง 1 : 25 แต่สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก อัตราครู : นักเรียน เท่ากับ 1 : 8-11 เท่านั้น (สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547)

ผลจากการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพ โรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พิธาน พื้นที่ทอง. 2548 : บทคัดย่อ) ก็สอดคล้องกับผลการประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ก็พบว่าการบริหารงานของโรงเรียนขนาดเล็ก จะมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ความเป็นระบบราชการจะลดลง ครูไม่ครบชั้นต้องรับผิดชอบนักเรียนหลายชั้น ครูมีความรู้ความสามารถไม่ครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และได้รับมอบหมายงานหลาย ๆ อย่างและสอนหลาย ๆ วิชา คุณภาพนักเรียนค่อนข้างต่ำแทบทุกด้าน ทำให้ขาดขวัญและกำลังใจ งบประมาณที่จัดสรรไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน จะต้องให้ชุมชนช่วยระดมทุนทรัพย์ แรงงาน การจัดการเรียนเปลี่ยนจากครู 1 คน ต่อ 1 ชั้น มาเป็นการสอนแบบกลุ่มย่อยหรือรายบุคคลมากขึ้น จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้ตามความสนใจความถนัด สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1. 2548 : 1-2)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครู เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตามเพศ และสถานภาพ
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. ความคิดเห็นของข้าราชการครู เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตามเพศ และสถานภาพ แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยการศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ของสันติสุข ศิลปภัก (2547 : 31) วาด พายุพล (2546 : 4) แล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิด 6 ด้าน ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร
2. สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร
3. สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน
4. สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร
5. สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน
6. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 845 คน ได้แก่
 - 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา 130 โรงเรียน จำนวน 130 คน
 - 1.2 ครู 130 โรงเรียน จำนวน 715 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของ เกรงจี และมอร์แกน (สมศักดิ์ คำศรี. 2548 : 35 ; อ้างอิงจาก Krejcie และ Morgan) จำนวน 264 คน ได้แก่
 - 2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 40 คน
 - 2.2 ครู จำนวน 224 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร ได้แก่

1. เพศ แยกเป็น

2.1 เพศชาย

2.2 เพศหญิง

2. สถานภาพ แยกเป็น

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ครู

ตัวแปรตาม ได้แก่ การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 แยกเป็น 6 ด้าน

1. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

2. สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร

3. สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน

4. สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร

5. สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน

6. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน หรือเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก

2. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การที่ครูและผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ทุกรูปแบบ และเป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร

3. การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนได้แก่

3.1 สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินการโดยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ครูได้โอกาสใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่และสามารถอุทิศเวลาและปฏิบัติงานได้มากพอในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.2 สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ที่โรงเรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคตินำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด

3.3 สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเกิดผลสัมฤทธิ์ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

3.4 สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีทัศนคติที่ดีและให้ความร่วมมือในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.5 สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการจัดทำ จัดหา สื่อการเรียนการสอนเพื่อเกื้อหนุนและอำนวยความสะดวกในการถ่ายทอด สร้างบรรยากาศและแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากเรียน และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้

3.6 สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการวางแผนดูแลบำรุงรักษาอาคารสถานที่ทั่วทั้งบริเวณโรงเรียน ให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม และมีความปลอดภัยเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

4. โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน ตามเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

5. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการ ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

6. ครู หมายถึง ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. เป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ของข้าราชการครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ
2. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางในการวางแผน กำหนดนโยบาย และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในโรงเรียนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง